

VLÁDA EMIGRANTŮ

DUBEN-LISTOPAD 1945

Dušan Tomášek

Všem věrným Čechům a Slovákům!

Provolání vlády republiky

**Občané a občanky!
Bratři a sestry!**

Při vstupu do hlavního města republiky, staroslavné metropole Prahy, osvobozené postavil pražským lidem a slavnou Rudou armádou, v historické chvíli, kdy díky Rudé armádě pod vedením maršála Stalina je od sverepého nepřítelce osvobozena celá Československá republika a správa věcí národních

řídí a souhrnné instituce od třídních, kolaborantských, zbabělých a národně a státně nepřátelích. Zastánete ihned všechny, kdož zradili národ a aktivně spolupracovali s Němci a postavíte je před lidové soudy, které budou co nejdříve zřízeny.

Zajistíte a do národní, veřejné správy dejte majetek Němců, zrádců a kolaborantů. Národní správu nechtějí přitvářené Národní výbory v dohodě se závodními výbory dotyčného podniku.

Vláda prohlašuje, že je odhodlána postavit celý penzijní a důchodový systém na nových základech.

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Vláda emigrantů

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Podepsání dekretu o zestátnění klíčového průmyslu 25. 10. 1945.

E. Beneš podepisuje dekret v přítomnosti vlády. Zleva
A. Zápotocký, B. Laušman, Z. Fierlinger, J. Ursíny, K. Gottwald,
V. Šrobár, V. Majer, J. David, J. Šoltézs, J. Smutný
(foto: Masarykův ústav a Archiv AV ČR)

Dušan Tomášek

Vláda emigrantů

Duben–listopad 1945

NAKLADATELSTVÍ EPOCHA

Fotografie na obálce: Podepsání dekretu o zestátnění klíčového průmyslu 25. 10. 1945. E. Beneš podepisuje dekret v přítomnosti vlády. Zleva Z. Fierlinger, J. Ursíny, K. Gottwald, V. Šrobár, V. Majer, A. Zápotocký, J. David, J. Šoltézs
(foto: Masarykův ústav a Archiv AV ČR)

Copyright © Dušan Tomášek, 2009

Cover © Josef Kroupa, 2009

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2009

ISBN 978-80-7425-018-7

Motto: „Slovenská Národní rada
má aspoň tu výhodu,
že její nařízení není dílem emigrantů.“

Ministr Adolf Procházka na schůzi vlády 19. května 1945

☛ VLADŤE ☛

Obsah

Úvodem	9
Návrat domů	11
„Zahřívací kolo“	30
V definitivním sídle	39
Začíná retribuce	47
Konečně dohoda se SNR	60
Lidová pouť do Lidic	75
Loučení se Zakarpatskem	92
Léto plné starostí	105
Výbuch v Krásném Březně	122
Rozhodnutí z Postupimi	133
Popravy nejsou divadlo!	156
Pogrom v Topolčanech	166
Finiš kolem dekretů	185
První dny s parlamentem	190
Poslední schůze a demise	206
Doslov	214
Členové první čs. poválečné vlády	217
Hlavní prameny	221
Schůze první vlády ČSR v roce 1945	222

Úvodem

Každá vláda, která na světě byla, je i bude, měla, má a bude mít své zákulisí. Pro vlády bohudík, pro nás, občany, více méně bohužel. Toto zákulisí se totiž vůbec nepodobá tomu, které známe z divadelních scén. Tam to někdy bývá drama, jindy operetka, dost často veselohra, jindy dokonce fraška. Avšak vše v každém případě zatažením opony končí.

Na rozdíl od divadla pobývají vládní režiséři často mimo vládu a jejich jednání bývají dobře ukryta. Na veřejnosti zpravidla nevystupují, pouze tahají zpovzdálí za nitky, jimiž mohou být mnozí členové vlády ovládáni. Zato mívá vládní zákulisí mnohem širší základnu než zákulisí divadelní. Tato základna sahá tu na generální ředitelství různých klíčových podniků, jinde na sekretariáty vládních i nevládních stran, parlamentních a především neparlamentních zájmových skupin. A to nejen tuzemských, ale i zahraničních. Tak, jako je ovzduší kolem nás přeplněné neviditelnými vlnami rozhlasových a televizních vysílačů, které prostým uchem neslyšíme a okem nevidíme, tak je ovzduší kolem vlád, parlamentů, politických stran a hnutí i ekonomických a dalších center přeplněno neviditelným „vlněním“ nejrůznějších zájmů, vlivů, potřeb, přání, záměrů, konkurenčních snah.

Těmto vlivům a tomuto „vlnění“ samozřejmě neunikla ani první československá vláda, jmenovaná necelých pět týdnů před koncem druhé světové války v Evropě. Přinesla si s sebou na osvobozené území ČSR i ty neviditelné nitky, kterých sice nebylo tolik, jako dnes, ale přesto byly. Vedly převážně do Kremle a – i když už poněkud potrhané – také na Západ, především do Londýna. Toto zákulisí nám po letech poodhalují zejména stenografické záznamy z vládních schůzí a porad, které se konaly předběžně v Moskvě, oficiálně pak v Košicích, Bratislavě a od 10. května 1945 už v Praze. A kromě těchto protokolů částečně také dobový tisk.

Tato kniha se pokouší aspoň v hrubých rysech zachytit vlivy i tlaky, kterým byla naše první poválečná vláda vystavena, kterým čelila i podléhala. Zajímá vás, jak se jí dařilo svobodně či nesvobodně vládnout? Jaké bylo její první i poslední usnesení? Ve svém funkčním období museli ministři

v různých podmínkách absolvovat za 215 dnů 101 schůzí. Chcete vědět, jak se který z nich choval? Zvu vás na malou „vládní exkurzi“ z roku 1945.

Říkalo se jí také „košická vláda“. To proto, že její první schůze na tehdy osvobozeném území Československa se konaly v Košicích, ještě nedávno nazývaných maďarskými okupanty Kassa. Do Košic přijela spolu s prezidentem Benešem přes Moskvu 3. dubna. Příštího dne podal dosavadní londýnský kabinet Jana Šrámka demisi, a prezident jmenoval vládu Zdeňka Fierlingera.

V Evropě ještě v té době zuřila válka. 5. dubna 1945 osvobodili sověští a naši vojáci Ružomberok a Rusové v Rakousku přerušili spojnici z Vídně na Linec. Bratislavu právě opouštěli Němci v obavách z obklíčení. Na západě překročili Britové řeku Weseru, Kanadáné osvobodili holandské město Almelo u hranic s Německem, Američané dobyli západoněmecký Eisenach nedaleko Trevíru, Mühlhausen poblíž Heidelbergu a v severní Itálii Monte Folgorito. V tentýž den nová československá vláda schválila takzvaný Košický vládní program, předvídací poválečné uspořádání ČSR.

Po osvobození Bratislavy přesídlila vláda tam. Dne 10. května měla dvě schůze. To by koneckonců nebylo nic výjimečného, pokud by se ovšem nekonaly ve městech vzdálených od sebe několik set kilometrů. V pořadí třináctá schůze – bez ministrů Václava Noska, Jaroslava Stránského, Bohumila Laušmana a Františka Hály, kteří právě dleli jako vládní delegace na Moravě, a bez Huberta Ripky, jenž likvidoval londýnské sídlo vlády i Jana Masaryka, který odletěl do USA spoluzakládat OSN – začala 10. května 1945 v 10,30 hodin v dočasném bratislavském sídle. Po třech dnech oslabené účasti, způsobené přesunem z Košic, byl kabinet opět usnášeníschopný. Ministři projednali čtyři body, mezi nimi povýšení později smutně proslulých generálů Otakara Rytíře a zejména Bedřicha Reicina. Po obědě odletěli do Prahy.

Návrat domů

Sovětské vojenské letadlo s čs. ministry na palubě přistálo v Praze-Kbelích po poledni 10. května. V 17 hodin už začala v pořadí čtrnáctá schůze vlády, symbolicky na Pražském hradě. Zúčastnilo se jí osmnáct členů – předseda Zdeněk Fierlinger, náměstkové Jan Šrámek, Klement Gottwald, Josef David, Ján Ursíny a Viliam Široký, ministři Vavro Šrobár, Ivan Pietor, Václav Kopecký, Július Ďuriš, Václav Majer, Zdeněk Nejedlý, Adolf Procházka, Antonín Hasal, Jozef Šoltész, státní tajemníci Mikuláš Ferjenčík, Vladimír Clementis a Ján Lichner. V takovém pořadí je uvedl zapisovatel Dr. P. Körbel. V seznamu chybí Ludvík Svoboda, který zřejmě byl u armády, Jan Masaryk, jenž odletěl do San Franciska, kde se zakládala Organizace spojených národů a Hubert Ripka, pověřený likvidací vládní agendy v Londýně; čtyři zbývající, jak už víme, byli na Moravě.

Na svém prvním pražském zasedání projednala vláda opět čtyři body. Nejprve Fierlinger sdělil, že všichni budou ubytováni v hotelu Alcron a na zítřejší schůzi projednají návrh vládního prohlášení. Poté Ďuriš, zastupující nepřítomného ministra vnitra Noska, informoval o čistkách v bezpečnostním aparátě a upozornil své kolegy, že v pražských ulicích už v podstatě nebezpečí nehrozí, ale v parcích a vilových čtvrtích „je na místě zvýšená opatrnost“. Třetí bod byl věnován vztahu vlády k České národní radě (ČNR). Její telegram, otištěný ve včerejších pražských novinách a zasláný rádiem přes Londýn do Bratislavy, vládě oznamoval: „Revolučním povstáním českého lidu v Praze i na venkově bylo dovršeno osvobození našich zemí od německých okupantů. Německá vojska v Praze i na venkově kapitulovala. Vláda přešla do rukou lidu a jeho orgánů. Očekáváme váš návrat domů. Letiště jsou volná.“ Podepsáni předseda ČNR prof. Albert Pražák a místopředseda Josef Smrkovský.

V krátké diskuzi Gottwald vylíčil podrobnosti hrdinného odboje českého lidu v posledních dnech pod vedením České národní rady a zdůraznil, že je „nutno s ní i nadále počítat“. Měla by podle něho zůstat pomocným orgánem vlády a nejreprezentativnějším sborem v české zemi. Nejedlý ho doplnil připomenutím důležitých úkolů ČNR, zejména při

čistce, kterou bude nutno provést. Úloha ČNR v povstání byla skutečně záslužná. Už 5. května, v den vypuknutí bojů, vydala „Ultimátum všem dosud ozbrojeným německým skupinám odporu: Protektorátní německá správa neexistuje. Velká část jejich představitelů je v rukou českých ozbrojených sil a České národní rady. Zastavte okamžitě zbytečný odpor a vzdejte se českým ozbrojeným silám. Bude s vámi zacházeno jako se zajatci podle mezinárodního práva. Nestane-li se tak, budete považováni za bandity a jako s takovými bude s vámi naloženo.“ Ultimátum vysílal pražský povstalecký rozhlas střídavě v češtině a němčině. Mnozí z příslušníků wehrmachtu uposlechli. V boji však pokračovali především fanatičtí esesáci a příslušníci gestapa.

V úvodu čtvrtého bodu jednání přivítal Fierlinger zástupce ČNR A. Pražáka a J. Smrkovského, „kteří byli v tomto okamžiku uvedeni“, a hned s nimi dojednal, že zítra ve dvanáct hodin bude v místnostech ČNR společná pracovní schůze s vládou, a večer pak schůze slavnostní. Předseda vlády také připomněl, že v Čechách dosud nebyl náležitě publikován košický vládní program, ani nařízení o volbě a pravomoci národních výborů. Ministr informací Kopecký slíbil, že ihned učiní náležité kroky. Místopředseda ČNR Smrkovský navrhl, že Česká národní rada by měla zůstat poradním orgánem vlády „zejména, než dojde k ustavení Zatímního Národního shromáždění“. Nikdo mu neodporoval. Podle zápisu skončila formální schůze v 17,45 hodin, ale neformální rozprava členů ČNR s ministry „ještě nějakou dobu pokračovala“.

Tato pohoda, poznamenaná přátelstvím a porozuměním mezi zástupci zahraničního a domácího odboje, v těch chvílích tolik potřebného, však přetrvá pouhých osmnáct hodin! O příčině obratu se veřejnost nic nedozví a vlastně naplno ani zástupci České národní rady...

Kořeny tzv. košické vlády sahají hluboko do válečných let. Téměř až k počátku války v roce 1939. Předchůdcem byl Čs. národní výbor ustavený už 17. října 1939 v Paříži jako reprezentant národa v zahraničí a organizátor čs. vojenské jednotky ve Francii. Francie uznala tento národní výbor v listopadu a Velká Británie spolu se svými dominii v prosinci 1939. Jeho předsedou byl „pro interní potřebu“ zvolen Edvard Beneš, navenek

ho však reprezentoval úřadující místopředseda Jan Šrámek. Jako výraz autonomistických požadavků pak v lednu 1940 založil bývalý čs. premiér Milan Hodža se svými stoupenci Česko-Slovenskou národní radu.

První emigrační čs. vláda, sídlící už v Londýně, byla jmenována prezidentem Benešem podle ústavy z roku 1920 dne 22. července 1940. Jejím předsedou se již den před tím stal Jan Šrámek, mezi ministry byli Jan Masaryk a Ján Lichner, po doplnění kabinetu 27. října 1941 Jaroslav Stránský a Hubert Ripka. Londýn tuto prozatímní vládu uznal – ovšem zatím bez garancí předválečných hranic ve střední Evropě – už 21. července 1940, tedy hned po kapitulaci Francie a krátce předtím, než začala později proslulá letecká bitva o Anglii, v níž bojovali i čeští letci. K definitivnímu uznání československé zahraniční vlády Velkou Británií došlo rok nato, 18. července 1941. Nepřímým podnětem k tomu byla skutečnost, že téhož dne, po „věrolomném“ přepadení Sovětského svazu hitlerovským Německem 22. června, byla v Londýně z iniciativy Moskvy podepsána i dohoda o výměně vyslanců a vzájemné podpoře ve válce mezi Československem a SSSR (který do té doby ovšem měl s nacisty pakt o neútočení a spolupráci, uzavřený týden před vypuknutím druhé světové války). Hlavní úkoly čs. emigrační vlády diktovala především situace: organizovat armádu, spolu se spojenci vést válečné operace, starat se o emigranty, řídit zastupitelské úřady a postupně dotvářet aparát státního zřízení.

Devět dní po napadení americké tichomořské základny Pearl Harbor Japonci, tedy 16. prosince 1941, vydala československá vláda prohlášení, že je ve válečném stavu se všemi zeměmi válčícími proti Velké Británii, USA a SSSR: válečný stav s Německem a Maďarskem však datovala už od prvních nepřátelských aktů těchto států vůči předmnichovské ČSR. (Později byla tato data upřesněna na 17. září, respektive 10. října 1938.)

Druhá emigrační vláda, opět řízená Šrámkem, byla jmenována 12. listopadu 1942, nedlouho po skončení krvavých represálií v okupovaných českých zemích po atentátu na Heydricha. K jejím členům, které jsme již jmenovali v souvislosti s první vládou, přibyl v srpnu 1944 Václav Majer. Těchto šest ministrů bylo později převzato i do vlády ustavené 4. dubna 1945 v Košicích. Zosobňovali určitou kontinuitu přechodu čs. vládní moci z let válečných do dob mírových. Je pochopitelné, že v košickém

kabinetu nemohl být nikdo z těch českých politiků, kteří přečkali válku doma nebo v německém vězení. Tuto možnost však měli Slováci, kteří v té době žili buď na východním Slovensku, nebo tam přeběhli frontu. Výjimku tvořili Ján Lichner a Vladimír Clementis, neboť působili za války v londýnské emigraci.

Mnozí z nových „košických“ ministrů se znali už z předmnichovské republiky, kdy zasedali v parlamentě (Šrámek, Gottwald, David, Hála, Kopecký, Laušman, Ďuriš, Nosek), nebo zastávali vládní funkce – Vavro Šrobár působil ve čtyřech, Jan Šrámek dokonce ve dvanácti kabinetech.

Přestože cesty do první poválečné vlády, která ovšem vznikla ještě v době bojů, byly rozličné, můžeme předpokládat, že všichni, či téměř všichni její členové měli vůli rovnou: co nejdříve obnovit republiku, po šest let z větší části okupovanou hitlerovským Německem, na jihu a východě Slovenska a na bývalé Podkarpatské Rusi horthyovským Maďarskem. Jen na území západního a středního Slovenska byl z Hitlerovy vůle tolerován jako „výkladní skříň“ tisoVský Slovenský stát.

V žádné jiné okupované evropské zemi – snad jen s výjimkou Francie, kde ovšem kolaborantský pétainovský státní útvar ve Vichy měl mnohem menší pravomoci, než klerofašistická bratislavská republika – nebyly podmínky pro poválečnou obnovu tak složité. Ztěžovala je nejen skutečnost, že Slovensko bylo od března 1939 až téměř do konce války aktivním spojencem Hitlerova Německa, že postupně vyslalo do Polska, SSSR a Itálie své vojáky, i když většinou málo spolehlivé, ale i vědomí, že zpočátku značná část národa samostatný stát s radostí uvítala. Teprve Slovenské národní povstání koncem léta 1944 a pak především prezident Beneš a jeho londýnská vláda se prosazením obnovy celistvé předmnichovské republiky zasloužili o to, že Slovensko nebylo Spojenci považováno za poražený stát, ale že se jako obnovená nedílná část republiky zařadilo do tábora vítězů. Úkoly první poválečné čs. vlády byly tedy od začátku na Slovensku nelehké, neboť musela čelit autonomistickým recidivám, živějším více než pětiletou, i když podmíněnou „samostatností“.

Díky obratnosti a předvídavosti diplomacie čs. prezidenta, která vyústila v prosinci 1943 v podepsání smlouvy o přátelství, vzájemné

pomoci a poválečné spolupráci se Sovětským svazem, se čs. londýnská vláda, přestože v pozměněné podobě, mohla vrátit z exilu domů. Nestihl ji osud polské emigrační vlády generála Sikorského, s níž po rozdělení sfér vlivu v Polsku, okupovaném v r. 1939, ale zejména v důsledku odhalení masových hrobů zajatých polských důstojníků, zavražděných po přepadení Polska sovětskou NKVD u ukrajinského Katynu, odmítl SSSR jednat. A když se Poláci přesto dožadovali objektivního vyšetření katynské hromadné vraždy, znemožnila Moskva návrat polské vlády domů! Místo ní jmenovala v osvobozeném Lublinu ze svých stoupců tzv. Lublinský výbor, který pak u Spojenců prosadila jako první polskou poválečnou vládu.

Postavení čs. „košické“ vlády, jež vznikla pod dohledem sovětských hostitelů po předchozích moskevských jednáních mezi představiteli západního a východního zahraničního odboje, se na rozdíl od Polskajevilo navenek jako suverénní. Beneš, Ripka, Masaryk a další stejně jako řada britských politiků, včetně Churchilla věřili tomu, že SSSR vyjde z války „poevropštěný“, že četná ujištění sovětských představitelů o nevměšování se do vnitřních věcí obnovené Československé republiky jsou upřímná a budou naplněna. Jistý vliv na tento postoj mohly mít i tajné depeše domácího odboje o narůstajících proruských (už méně prosovětských) sympatiích u obyvatel v okupovaných českých zemích i na Slovensku. Přesto rozložení politických sil v zahraniční vládě nebylo jednoznačně prosovětské. To se ukázalo, i když zpočátku jen v náznacích, už nedlouho po návratu do vlasti. Prosovětská část se soustředila kolem premiéra Fierlingera a především jeho náměstka Gottwalda. Za ní pochopitelně stály sovětské okupační orgány, které po přechodu fronty a v prvních týdnech skončení bojů ovládaly v ČSR rozhodující pozice. Druhou část, která sice nebyla vysloveně protimoskevská, zato mnohem zřetelněji pročeskoslovenská, reprezentovali kromě náměstků ministerského předsedy Šrámka a Davida ministři národně socialistické, demokratické a lidové strany.

Schůzka s Českou národní radou, kterou si vláda smluvila 10. května 1945 odpoledne na příští den, se neuskutečnila! Ráno 11. května zasedají ministři v hotelu Alcron. Jde o první vyložene pracovní schůzi. Po zahájení

se projednává text vládního prohlášení. Návrh přečetl náměstek Gottwald. Předseda Fierlinger s ním souhlasil. Náměstek Šrámek navrhl doplnit větu, že předpokládanou „čistku od Němců“ směji provádět pouze národní výbory. Náměstek David vítá, že text je stručný a jadrný. Ministr informací Kopecký slibuje vytisknout provolání v nákladu sto tisíc kusů. Podepsáni budou všichni členové vlády. I nepřítomní!

Jako druhý bod je na řadě vztah k České národní radě. Gottwald navrhuje, aby se přetvořila v Český zemský národní výbor, obdobný, jaký už začal pracovat v Brně, osvobozeném téměř čtrnáct dnů před Prahou. Fierlinger i Šrámek souhlasí s tím, že vláda návrh v poledne projedná s ČNR na dohodnuté společné pracovní schůzi.

Následují různá opatření: Na návrh místopředsedy vlády Davida se vláda usnáší položit věnec na hrob T. G. Masaryka v Lánech. Ministr vnitra Nosek má „ještě dnes“ zařídít převoz protektorátního prezidenta Háchy z Lán na Pankrác – k převezení do zvlášť upravené cely vězeňské nemocnice však dojde vzhledem k Háchovu neutěšenému zdravotnímu stavu až 13. května. Nosek rovněž oznamuje, že v Ostravě, kterou právě navštívil, už vycházejí časopisy čtyř stran Národní fronty (NF), zatímco v Praze „tento pořádek ještě není“. Proto navrhl, že zastaví všechny listy, které, ať už dobrovolně nebo nuceně, sloužily Němcům. Nové povolí jen čtyřem stranám NF, a to nikoli se starými názvy.

Gottwald namítá, že podle dohody také odborové a kulturní organizace mají právo vydávat své časopisy.

David upozornil, že i Čs. obci legionářské by mělo být povoleno vydávat svůj deník, zastavený za druhé republiky ještě Beranovou vládou. Ostatně první číslo *Národního osvobození* už vyšlo 9. května s výraznými titulky: „Český lid bojem obnovil svůj stát“ – „Prezident Beneš a čsl. vláda pozváni do osvobozené Prahy“ – „Vlastní silou zbavila se Praha svých utlačovatelů.“ Taková verze ovšem umenšovala zásluhy Rudé armády. Zřejmě proto vláda schvaluje návrh Kopeckého odeslat pozdravné telegramy generalissimu Stalinovi a maršálu Koněvovi s poděkováním za „účinnou pomoc poskytnutou Praze při jejím osvobození, kterážto pomoc ji uchránila před mnohem většími škodami“. Z „účinné pomoci“ se však brzo stane jediná osvobozovací zásluha, vyjádřená oficiální verzí,

že Praha nebyla osvobozena už 8. května, ale až 9. máje, kdy do ní – poněkud opožděně – přijely od Berlína sovětské tanky.

Po diskuzi o českém tisku uložila vláda ministru vnitra „zjednat pořádek v tiskových věcech“ s tím, že legionářské *Národní osvobození* smí vycházet. Tiskárny se vrátí politickým stranám, KSČ dostane moderní budovy agrárního vydavatelství *Novina* nebo *Národní politiky*, Lidový dům připadne sociálním demokratům. Šlo o první, nikoli však poslední zásah shora do poválečné mediální struktury.

Vládní schůze pak pokračuje hodnocením vyživovací situace. Značnou brzdou tu je stav dopravy, zejména železniční. Ministr generál Hasal přitom rovněž sdělil, že souprava prezidentského vlaku zůstala nepoškozena, a proto ji hodlá v sobotu 12. května poslat do Brna, aby s ní eventuálně mohl v neděli přijet prezident Beneš. O stavu železnic na Moravě však ještě neměl přesnou zprávu. Ve spolupráci se sovětskými orgány chtěl převzít železniční službu i na pohraničním území, začleněném za okupace do Německa.

Clementis připomněl nutnost výpomoci českých zemí Slovensku. Hasal oznamuje, že už „podniká příslušné kroky“ a chce tam poslat lokomotivy. Jedná o tom se Sověty, protože doprava je možná jen přes Moravskou Ostravu a polský Krakov. Navíc podává zevrubnou zprávu o nejnutnější rekonstrukci slovenské dopravy.

Ministr průmyslu Laušman s ministrem vnitřního obchodu Pietorem oznamují, že hodlají převzít budovu protektorátního ministra hospodářství a práce nacisty Bertsche. Žádají, aby vláda rozhodla, že se může přidělit „tomu z obou ministerstev, které má větší část agendy bývalého Bertschova úřadu“. Tím je odstartována řada malicherných sporů, které mezi členy vlády vypukly. Vrcholí sporem mezi předsedou Nejvyššího účetního kontrolního úřadu (NÚKÚ) Friedmannem, kterému vláda v usnesení své 22. schůze 25. května nařídí vyklidit areál bývalého kláštera Sacré-Coeur v Holečkově ulici na Smíchově, a ministrem pošt Msgre. Hálou, který měl areál od Friedmanna převzít. Friedmann ovšem usnesení nebude respektovat, takže 45. schůze se bude 10. srpna 1945 tímto problémem zabývat znovu. Předseda NÚKÚ se bude hájit tím, že

k usnesení došlo, aniž byl slyšen on a aniž se přihlédlo k jeho námitkám, které tehdy vládě poslal. Usnesení jednoduše nemůže vyhovět, protože nabídnuté náhradní místnosti v klášteře Křižovníků mu nevyhovují. Ostatně, za první republiky byla pro jeho úřad postavena zvláštní budova, kterou nyní má ministerstvo vnitra!

Ministr Hála namítá, že v areálu Sacré-Coeur bylo ministerstvo pošt nepřetržitě od roku 1918 do 1938 a že nemůže zůstat v budově arcibiskupského semináře v Dejvicích. Trvá na původním usnesení.

Friedmann navrhuje, že by se Hálovo ministerstvo mohlo nastěhovat do Valdštejnského paláce nebo do budovy zabrané vnitřem. Nebylo by přece účelné, aby se stěhovaly dva úřady, když pouze jeden hledá místnosti.

Předseda Fierlinger nato podotýká, že v Praze je řada institucí, které by zde nemusely být, např. různé pojišťovny nebo tabáková režie.

Msgre. Hála ovšem znovu namítá, že tabáková režie poskytuje republice takový výnos, který opravňuje její umístění v hlavním městě. Po delší době bude až 10. srpna přijato šalamounské usnesení, aby se předseda Friedmann pokusil za účasti ministra vnitra o dohodu s ministrem pošt, „přičemž vláda očekává, že předseda NÚKÚ bude v rámci možnosti respektovat usnesení“. Areál Sacré-Coeur nakonec přece jen získá zpět ministerstvo pošt.

(K obdobné otázce se vláda znovu vrátí ve své padesáté druhé schůzi 11. září, kdy bude řešit nedostatek místa pro ministerstvo výživy. Vyústí v usnesení, aby ministři vnitra, výživy, financí a dopravy navrhli dva až tři ústavy nebo instituce k vystěhování mimo Prahu. Nikoho však zřejmě nenapadne, že nedostatek vládního prostoru nezavinil pouze poněkud větší počet úřadů a jejich zaměstnanců oproti předválečné republice, ale především fakt, že ministerstvo vnitra zabralo hned po osvobození většinu budov, obsazených za války okupanty, včetně studentských kolejí v Dejvicích a Arcibiskupského gymnázia v Bubenči. Jako by se Nosek a jeho straniční kolegové od prvních dnů v Praze chystali na posílení svých pozic rozmnožováním bezpečnostního aparátu.)

Ale vraťme se zpět k patnácté schůzi vlády 11. května 1945 v Alcronu. Pokračuje zprávou Noska o zájezdu na Moravu, kam, jak víme, odjel se třemi kolegy ještě z Bratislavy. Zjistil mimo jiné, že Brno je značně

zničeno, „k čemuž přispěla okolnost, že tam byly většinou německé nápisy, a vojáci Rudé armády... podle toho postupovali a město je takřka úplně vypleněno“! Národní výbor prý pracuje dobře, má ale dopravní i finanční potíže a často nelze rozeznat, co je český a co německý majetek – ten druhý patří k sovětské válečné kořisti. Jako by se na osvobození republiky nepodíleli, sice z malé části, nicméně také čs. vojáci a bitevní letci! Potraviny stačí jen do 28. května. Elektrický proud a voda se už dodávají. Ve městě zůstalo asi patnáct tisíc Němců, původně je označovali cedulkami, ale zástupci vlády doporučili zřídit pro ně pracovní tábory. Nadšení v Brně prý bylo ohromné, zejména po projevech generála Svobody. V Jihlavě je situace horší, oznamuje Nosek, národní výbor tam nepracuje dobře, Němci většinou zůstali, čistka nebude snadná. V Čáslavi mají připraveny dva vagony zásob pro Prahu. Obyvatelstvo si všude přeje odchod Němců a Maďarů.

Ministr Majer pak zhodnotil vyživovací situaci v Čechách jako poměrně příznivou. Národní výbory ale musí zakročit, aby se nevyčerpaly zásoby benzínu. Je nutné zajistit i syntetický benzin vyrobený v severních Čechách.

V 10.40 hodin je Fierlinger nečekaně odvolán k telefonu a schůze přerušena. Po návratu oznamuje, že mu sovětské vojenské orgány prostřednictvím vyslance Zorina sdělily svoji nedůvěru v Českou národní radu, „poněvadž některé věci a zjevy k této důvěře neopravňují. Jde o styk s vlasovci, o styk s Němci a o celou politickou linii, jak se projevila v rozhlasovém vysílání.“ Fierlinger dodal, že snad jde o nedorozumění, nicméně pro vládu z toho plyne k České národní radě zdrženlivé stanovisko. Je nutné co nejrychleji převést správu země na vládu a uspořádat volby do Zemského národního výboru!

Ze zápisu o schůzi vyplývá, že ani jeden z těch, kteří se před necelými dvaceti hodinami téměř rozplývali chválou České národní rady, především Gottwald v podrobném líčení hrdinského odboje lidu vedeného ČNR, se proti tomuto zásahu do suverenity republiky neozval! Všichni jako by na svá včerejší vystoupení a především názory zapomněli. Ochetně přijali navržené usnesení: Slavnostní schůze vlády s ČNR se

dnešní večer neuskuteční a na polední pracovní jednání půjde pouze Fierlinger...

Další bod, iniciovaný zřejmě rovněž Zorinovým telefonickým vzkazem, se týká dnešního nenadálého příjezdu maršála Koněva do Prahy. Slavnostní uvítání vládou bude v Obecním domě, promluví Fierlinger, Svoboda a zástupce Prahy, budou odeslány telegramy Benešovi a Stalínovi a na závěr se přečte dnes koncipované vládní prohlášení. Zítra vláda uspořádá pro Koněva slavnostní oběd.

Předposlední bod uložil Noskovi zajistit K. H. Franka a ostatní protektorátní činitele, zabránit jejich možným sebevraždám a dopravit je na Pankrác za použití zvláštních vojenských oddílů z motorizovaných jednotek armády. Vláda kupodivu nevěděla, že Frank už byl zatčen 9. května Američany za pomoci Čechů v Rokycanech! Ministři Nosek, Svoboda ani Kopecký si nedovedli včas zajistit zpravodajství ze západních Čech! Frank bude vydán do Prahy západními Spojenci za účelem soudního stíhání 7. srpna.

Jako poslední bod této první pracovní schůze vlády v Praze byla přijata různá opatření, mezi nimi také pokyn *nevydávat vlasovcům potvrzení o účasti na osvobozovacích bojích*, přestože se jich v nemalé míře a s úspěchem zúčastnili...

Tato schůze už zřetelněji naznačila dvě hlavní tendence, charakteristické pro činnost Fierlingerovy vlády. Zaprvé vyvést republiku z poválečného chaosu, nedopustit, aby se hlad a bída prohloubily, zavést spravedlnost, bezpečnost, pořádek a demokratické zřízení. A za druhé? Dovolit sovětským orgánům, aby bez problémů a překážek uplatňovali na obsazeném československém území svoji vůli.

Poslušné odepsání České národní rady morálně i politicky poškodilo značnou část domácího odboje a ulehčilo pozdější diskreditaci tzv. občanské rezistence ve prospěch (zejména do června 1941) problematického odboje komunistického. Nikdo ve vládě se také neodvážil polemizovat s názorem blíže neurčených „*sovětských vojenských orgánů*“. Nikdo ani nepřipomněl, že jejich předchůdcům v září 1939, mezi nimi i Stalínovi, nevadila spolupráce s nacisty při okupování Polska, a dokonce ani společná vítězná přehlídka hitlerovských a sovětských vojsk v polském

Brestu i další profašistické akce. Stejně jako Moskvě později nevadilo v době nejvyššího ohrožení spojit se s kýmkoli, obdobně jako jednala ČNR ve dnech Pražského povstání! Bylo také příznačné, že při bombardování Prahy a nástupu tanků z SS-cvičiště u Konopiště vysílal v květnu 1945 pražský rozhlas výzvy k pomoci nejen v ruštině, ale i v angličtině. Nebylo ani chybou ČNR, ale sovětského velení, které nepřipustilo, aby Praze přispěchaly na pomoc americké oddíly, které již ukončily boje na předem dohodnuté demarkační čáře u Rokycan. Aspoň dočasně – jak k tomu došlo na několika místech v povodí Labe v Německu. O tom zřejmě československá vláda, stěhující se v té době z Košic do Bratislavy, nevěděla. Nebo nechtěla vědět? Těžko však uvěřit, že se po návratu do Prahy dobrovolně, i když zdánlivě v „detailech“, tak snadno zbavovala své suverenity. Protokoly z vládních schůzí jsou v tomto směru usvědčující!

Přesto bylo nutné záležitost České národní rady aspoň na veřejnosti důstojně uzavřít. Den po Zorinově telefonickém vzkazu, který byl ovšem chápán jako příkaz, vydala ČNR prohlášení o skončení činnosti a předala své pravomoci vládě. Ta se na 16. schůzi 12. května k problematice ČNR vrátila. Fierlinger informoval ministry o svém včerejším jednání. Se zástupci ČNR se dohodl, že národní rada bude působit v likvidaci jako přípravný volební orgán českého Zemského národního výboru (ZNV) v Čechách. Zároveň tlumočil požadavek jejích členů, ať se vláda přetvoří a pojme do svých řad zástupce domácího odboje. Odpověděl prý jim, že taková věc patří do kompetence prezidenta.

Reakce ministrů byla málem bouřlivá. David upozornil, že v České národní radě nejsou zastoupeni čeští socialisté a že je proti volbě Zemského národního výboru na veřejném shromáždění. Stránský s ním souhlasil: „Vždyť složení ČNR vůbec neodpovídá zásadám dohodnutým v Moskvě!“

Kopecký napadl Fierlingera, že otázku přetvoření vlády odkázal na prezidenta. Vláda přece byla už v Moskvě dohodnuta blokem Národní fronty (tím zřejmě mínil „blok“ přítomných ministrů), a Beneš ji pouze jmenoval. Na struktuře vlády se nesmí nic měnit: „ČNR vůbec není kompetentní takový požadavek formulovat, byla utvořena kolem „malého